

URBAN EXPLORATION V POST-INDUSTRIÁLNEJ METROPOLE

Terézia Šimová

Fakulta sociálnych štúdií MU Brno

Urban Exploration in a Post-industrial Metropolis

Abstract: This text deals with the urban phenomenon known as urban exploration which has been studied in the territory of Bratislava metropolis. The aim of this study was to describe how urban explorers understand, define and record the explored urban environment and also how they shape relationship to specific spaces of the city and city areas. The crucial part of this text consist of an analysis of ethnographic interviews with urbexers from Bratislava. Method of analysis was inspired by grounded theory by adding new dimension characteristic for urban exploration – self-identification and perception of public and private space in the metropolis. The text shows that the practice of urban exploration leads to the development of urban awareness and reinvisioning of the postmodern metropolis.

Keywords: *urban exploration; urban space; urban awareness*

Prelom deväťdesiatych a nultých rokov na Slovensku nielen priniesol, ale aj rozvinul rôzne nové kultúrne a spoločenské fenomény, pričom väčšina z nich je nejakým spôsobom spätá so stále väčšou prístupnosťou internetu. Je zaujímavé, ako práve internet prepojil malé izolované skupiny ľudí a aktívnych jednotlivcov a vzniklo tak množstvo drobných skupín radiacich sa do akéhosi undergroundu, niečoho, čo unikalo pozornosti masových komunikačných prostriedkov a odmietalo konzumnú spoločnosť. Spomínaní aktívni jedinci väčšinou nemali potrebu oslovovať masu a stať sa známymi, skôr naopak, snažia sa poukázať na menej dostupné a zvláštne veci či javy okolo nás. Jednou z týchto aktivít, ktorej cieľom je prebádať zabudnuté, neznáme či opustené miesta v mestskom prostredí je

stále viac viditeľný fenomén, známy pod názvom *urban exploration*, alebo, v slovenskom ekvivalente „mestský prieskum“ (často sa používa aj skratka „urbex“ alebo „UE“; v tejto práci budem používať zaužívaný názov v anglickom jazyku – *urban exploration*, respektíve urbex, a termíny *urban explorerky* a *exploreri*). Podľa mojich doterajších zistení je *urban exploration* v našich končinách nie veľmi prebádanou, ale určite bohatou pôdou pre sociologický výskum, napriek tomu, že v zahraničí je tento fenomén skúmaný už dlhšiu dobu. Z mnohých autorov uvediem len niekoľko, snáď najznámejší je sociálno-kultúrny geograf Bradley Garrett, ktorý sa samotnému urbexu venuje už niekoľko rokov, David Pinder, Gary Genosko, či Tim Edensor, ktorý sa venuje skúmaniu opustených mestských priestorov a ruín.

K bližšiemu preskúmaniu *urban exploration* ma viedla moja osobná skúsenosť. S týmto mestským fenoménom som sa stretla len pred vyše štyrmi rokmi, a to napriek tomu, že aktivita slovenských *urban explorerov* sa dá vystopovať (pomocou internetových fór) približne po rok 2000. K môjmu stretu s *urban exploration* v Bratislave došlo vďaka vlastnej zvedavosti a následnému objavu zaujímavého projektu – interaktívnej mapy Bratislavy, ktorú v roku 2010 vymyslela a doposiaľ vedie bývalá študentka grafického dizajnu v Bratislave Pavlína M. Projekt s názvom *M_P_BA*¹ je webová stránka, na ktorej sa nachádza a priebežne aktualizuje „súpis obľúbených miest obyvateľov Bratislavy s ich autentickými odporúčaniami a subjektívnymi názormi. Ľudia na nej nájdu miesta, kam sa dá zísť na dobrú kávu, poctivé langoše a veterníky, kam ísť na výlet, kde nájsť stopy zachovanej starej Bratislavy, atď.“² Po osobnom stretnutí s autorkou interaktívnej mapy *M_P_BA* sa mi otvorili ďalšie možnosti skúmania a zdalo sa mi veľmi zaujímavé prebádať *urban exploration* zo sociologického pohľadu a problematizovať tento fenomén v sociologickej rovine.

Urban exploration je istý spôsob prežívania/skúsenosti, spôsob, ako vnímať a z akého uhlu pohľadu nazerať na mesto. Ústredným bodom tohto spôsobu prežívania postmoderného mestského prostredia je akt pozorovania, prechádzanie (sa) mestom, podrobné a hlboké pozorovanie a hľadanie jeho skrytých a nepovšimnutých aspektov, objavovanie a skúmanie jeho funkcií, ktoré priťahujú pozornosť *urban explorerov*. Zaujímalo ma teda, aké dimenzie sa odhaľujú v súvislosti s existenciou postavy *urban explorer*a v mestskom priestore. Ako významný sa mi tu zdal vzťah urbexera k špecifickému mestskému prostrediu,

¹ „MAPA Bratislava“, pričom písmená M a P sú zároveň iniciálami autorky mapy.

² <http://mpba.sk/co-to-je>

preto som sa snažila zamyslieť nad tým, akým spôsobom si formujú vzťah obyvatelia a obyvatelky Bratislavy praktizujúci urban exploration k mestu a ako ho mestský priestor vnímajú. V nasledujúcej časti je objasnená metodológia výskumu, ktorú som použila na skúmanie fenoménu urban exploration v Bratislave, ďalej výber a kritériá na zúženie vzorky respondentov a nakoniec spôsob zbierania dát.

Metodológia

Fenomén urban exploration som sa pokúsila konceptualizovať a opísať pomocou rozhovorov s urban explorerami a explorerkami z Bratislavy, keďže tento fenomén nebol zo sociologického hľadiska bližšie skúmaný na Slovensku a ani v Čechách. Mestský fenomén urban exploration som situovala do širšej sféry post-industriálnej metropoly – konkrétne do Bratislavy, čiže do urbánnej scenérie, ktorá bola poznačená postupným zbavovaním sa priemyslu a uzatváraním niektorých inštitúcií (zdravotníckych, štátnych atď.).

Výskumný postup inšpirovaný zakotvenou teóriou sa mi zdal najvhodnejší pre výskum fenoménu aj kvôli tomu, že pri tomto prístupe vstupuje výskumníčka alebo výskumník na pole bez alebo s minimálnou teoretickou prípravou. Namiesto toho sa snaží v prvom rade získať údaje a dáta z terénu, ktoré následne systematicky analyzuje, interpretuje a rozvíja nové koncepty a generalizácie, pomocou ktorých vysvetlí zozbierané dáta a vzťahy medzi nimi. Ja som do terénu už s nejakými znalosťami išla, keďže sa urbexu sama sporadicky venujem. Inšpirácia touto metódou spočívala vo formulovaní centrálnej kategórie pri analýze dát, čo bol v tomto prípade urbex, respektive urbexer/urbexerka a z rozhovorov sa postupne vynárali ďalšie dimenzie (postupovala som tak, že som kódovala ďalšie kategórie vystupujúce z rozhovorov, ktoré vyformovali tieto tematické dimenzie) ako etika, vymedzenie sa voči „ostatným obyvateľom“, pohyb v priestore, fascinácia ruinami, zaznamenávanie objektov skúmania a používanie záznamových techník, zážitok, poznanie, gender, a tak ďalej, ktoré sa javili v určitom vzájomnom vzťahu. Avšak cieľ nasledujúceho textu je priblížiť čitateľom najmä analýzu (seba)reprezentácie urbexerov v Bratislave, a tým čiastočne aj ich chápanie mestského priestoru a skúsenosť s ním.

Urban exploration nie je vždy úplne legálna či spoločnosťou akceptovaná záľuba, preto je možné aktívnych urban explorerov odsledovať a kontaktovať predovšetkým na rôznych internetových fórach venujúcich sa urbexu. Keďže ide o ľudí so špecifickou záľubou, ktorí sa v online sfére prezentujú najčastejšie

pod rôznymi pseudonymami a ich identifikácia od niekoho mimo tejto komunity je celkom náročná, najvhodnejšou metódou na získanie respondentov sa mi javila tzv. technika snehovej gule (snowball sampling). Referenciu na snáď „najväčšiu legendu“ a „sólového hráča“³ slovenského urbexu – aspoň čo sa týka západného a stredného Slovenska – Vnatelyho som dostala od svojej pôvodnej informátorky – Pavlíny M. ešte v roku 2012. Vtedy nebolo náročné vypátrať, že svoje fotografie opustených miest v Bratislave a okolí Vnately verejne ukladá do webového úložiska na správu fotografií Picasa, momentálne už na sociálnej sieti Google+. Stále som však nevedela, kde sa zdržiavajú, poprípade uverejňujú svoje príspevky a fotografie opustených miest ďalší exploreri. Preto som sa obrátila na svojho druhého respondenta, ktorý sa venuje urban exploration v Bratislave – Archiho (ktorého poznám osobne) a ktorý, ako sa neskôr ukázalo, sám seba vlastne ani nepovažuje za urbexera, presnejšie – nevymedzuje sa nejak vyhranene voči ostatným subkultúram alebo skupinám pohybujúcim sa v mestskom priestore. Jeho odpovede ma spočiatku miatli a pri analýze rozhovorov mi „nesedeli“ do môjho predpokladaného obrazu o urbexe. Avšak neskôr som si uvedomila, že vďaka týmto kontradikciám v rozhovore s ním vystúpili nakoniec jeho odpovede ako výborné zrkadlo nastavené ostatným respondentom – bratislavským urbexerom a urbexerkám, a taktiež mne, pretože mi pomohli pri neskoršej interpretácii výsledkov.

Archi mi odporučil ďalších dvoch aktívnych bratislavských urbexerov, ktorí sa zdržovali a publikovali svoje fotografie alebo postrehy najmä na internetovom fóre SkyScrapperCity.com,⁴ a to Chesterku a Soho42. Všetkých troch, okrem Archiho, teda Vnatelyho, Chesterku a Soho42, som kontaktovala pomocou tohto fóra a do vzorky neskôr pribudla ďalšia, posledná, piata respondentka – partnerka Soho42 – E.K. V minulosti bolo na fóre aktívnych oveľa viac prispievateľov so pseudonymami ako Linkman, eminencia, marish, vakcína a mnoho ďalších.⁵ Snažila som sa však spojiť najmä so súčasnými aktívnymi urban explorerami a explorerkami. Táto skupina je veľmi malá, viazaná na jednu lokalitu, a ako som neskôr zistila, istým spôsobom exkluzívna. Napriek tomu sa niektorí z respondentov nikdy osobne nestretli a nevideli (aspoň o tom nevedeli) a komunikovali spolu (tzn. vymieňali si „tipy“ a rady) výlučne pomocou fóra alebo emailovej komunikácie, ako to bolo v prípade Vnatelyho a Chesterky. Naopak, Vnately má

³ Citovaná Pavlína M., Chesterka, Soho42 a Archi.

⁴ Urbexerská skupina tu bola založená a funkčná od marca 2009.

⁵ Zistila som to prejedním celej histórie príspevkov na fóre od roku 2009.

vytvorený blízky vzťah so Soho42 a E.K. a často sa zúčastňujú mnohých bádani spoločne nielen v Bratislave, ale už aj v susednom Rakúsku. Prekvapujúce bolo, že ani jeden z respondentov a respondentiek nemal problém s osobným stretnutím a rozhovorom, keďže som sa domnievala, že sa budú skôr snažiť kryť svoju identitu.

Pre výskum som si vybrala stretnutie spojené s osobným rozhovorom napriek tomu, že online komunikácia a online prezentovanie fotografií navštívených miest je jedným z charakteristických rysov súčasného urban exploration. Zámer osobného stretnutia bol, aby urban exploreri a explorerky sami artikulovali svoj vzťah k danému fenoménu, sami ho definovali a sami rozpovedali vlastný príbeh – na základe vlastnej skúsenosti, z ktorej potom vytvorili naratív špecifický pre urban explorera v kontexte slovenskej metropoly – Bratislavy. Ich identita bude napriek osobným rozhovorom stále chránená, keďže pre ľudí mimo kruhu urban explorerov ostávajú respondenti stále „bez tváre“. V tejto práci im boli ponechané prezývky, pod ktorými publikujú fotografie a príspevky na fórach a niektorých sociálnych sieťach. Rozhovorov sa zúčastnili už spomínané dve urban explorerky, Chesterka a E.K. a traja urban exploreri Vnately, Soho42 a Archi. Ich presný vek mi nie je známy, v čase výskumu sa pohyboval v rozpätí približne 20–40 rokov a všetci participanti výskumu sú obyvateľmi Bratislavy. V období medzi 15. aprílom a 19. júnom 2014 boli uskutočnené dva individuálne rozhovory (s Chesterkou a Archim) a dva (neplánované) skupinové rozhovory (Chesterka s Vnatelým a Soho42 s E.K.), pričom všetky rozhovory boli uskutočnené v Bratislave. Neplánovane sa mi podarilo aj jedno zúčastnené pozorovanie urban explorerky Chesterky priamo pri „urbex akte“, a to hneď po našom rozhovore. Samotná akcia ma tak uchvátila, že som sa nechala úplne uniesť vzrušením a atmosférou a nie som si istá, či je vôbec možné hovoriť o objektívnom pozorovaní, pretože som sa na chvíľu stala urban explorerkou aj ja sama. Po prvotnom nadšení som si však uvedomila, aká skvelá príležitosť sa mi naskytla a akú dôveru do mňa vložila. Začala som si všimáť správanie a konanie Chesterky a celý zážitok neskôr zaznamenala do terénneho zápisníka.

Nieko sa stará o záhradku, niekto ide na urbex

Urban exploration je všeobecne definované ako „chodenie na miesta, kam by ste chodiť nemali“ (Infiltration.org). Táto vo svete urban explorerov dobre známa fráza bola vytvorená urbexerom Jeffom Chapmanom s krycím menom Ninjalicious. Chapman, pochádzajúci z Toronta, je autorom pôvodného e-zinu

a webovej stránky a dnes už, ako sa vyjadrili respondenti a respondentky tohto výskumu, „kultovej“ publikácie *Access All Areas: A User's Guide to the Art of Urban Exploration* (2005). Urban exploration a infiltráciu môžeme chápať ako „druh vnútrozemského⁶ turizmu, ktorý umožňuje ľuďom so zvedavou myslou objavovať svet „za scénou“ mesta (Chapman 2005). V úvode spomínaný americký sociálny a kultúrny geograf žijúci v Londýne Bradley Garrett (taktiež známy urban explorer) rozšíril definíciu o tvrdenie, že urban exploration môže byť chápané ako praktika reakčná, pomocou ktorej urban exploreri pracujú na tom, aby získali späť priestory momentálne patriace výlučne súkromným alebo vládnym silám. Slúži teda na redemokratizáciu priestorov pre mestských obyvateľov, ktorí nad nimi stratili kontrolu (Garrett 2012).

Presnejšie povedané, urban exploreri rekreačne vstupujú alebo prechádzajú⁷ na/cez opustené priemyselné areály, vrakoviská, oficiálne zatvorené psychiatrické liečebne, nemocnice, pitevne, opustené vojenské zariadenia, kanalizačné a drenážne siete, dopravné tunely a servisné šachty, opustené podniky a statky, bane, staveniská, mosty, bunkre, opustené obydlia, kaštiele, továrne a pod. Dalo by sa povedať, že urban exploration zahŕňa vo svojej podstate iba objavovanie, prenikanie⁸ na opustené miesta, ich zaznamenávanie či len samotné cestovanie za opustenými, tajomnými a ukrytými priestormi. Napriek tomu, že toto je určite jedna z validných definícií urban exploration, ani zďaleka nevystihuje plný rozsah diverzity a kreativity, ktoré sú vlastné praktizovaniu urban exploration. Samotní exploreri totiž poskytujú rôznorodé vysvetlenia ich záľuby, a to podľa typu exploringu, ktorý vykonávajú a podľa geografickej lokality, v ktorej urban exploration praktizujú. Napríklad, ako píše Lisa Haleová (2006), severovýchod Spojených štátov sa môže pochváliť veľkým množstvom opustených azylov, ktoré boli preskúmané mnohými explorerami. Pod ulicami v Sydney a Melbourne je zase vybudovaný unikátny kanalizačný systém, ktorý splodil a preslávil kultúru tzv. *drainers* (*drain explorers*), ktorí vyrážajú na prieskum pod menom „Cave Clan“. Z tunelov moskovského metra, infraštruktúry a bývalých sovietskych bunkrov vzišli *Diggers of the Underground Planet* (na Slovensku familiárne nazývaní aj „ruské bágre“) a opustené lomy a katakomby pod Parížom sú vhodné pre tzv. *cataphiles* (Hale 2006: 2). Geografické, štruktúrne a architektonické elementy miest môžu mať veľký vplyv na typ

⁶ V tomto prípade skôr „vnútro mestského“.

⁷ Tzv. *trespassing*, v našich končinách známy pod spojením „nedovolený vstup na cudzí pozemok“.

⁸ Alebo výstižnejší a známejší anglický termín *infiltration*.

exploringu, ktorý sa v danom meste bude vyvíjať, rovnako ako aj ekonomické faktory mesta. Napríklad, poklesy v ekonomike a ponuky práce môžu spôsobiť veľký nárast opustených a uvoľnených budov v urbánnom priestore, podobne ako sa to po veľkom krachu stalo v roku 2013 americkému priemyselnému mestu Detroit.

Bratislava a jej okolie, ako aj celé územie Slovenska má vlastné špecifiká týkajúce sa povahy opustených objektov. Objektom záujmu slovenských urbexerov sú najmä bývalé závody (cementárne, chemické závody, pivovary) a továrne vystavané počas obdobia socializmu, takisto ako aj iné objekty z toho obdobia (nemocnice, rôzne inštitúcie – archívy, bývalé úrady a pod.) Neexistuje tu veľká možnosť skúmania napríklad podzemnej siete metra (keďže žiadne neexistuje) alebo výškových budov, či kanalizácie, čo je napríklad veľmi populárne v západnej Európe a Amerike. Ďalšou možnosťou na našom území sú napríklad nedostavané ambiciózne objekty z podnikateľského a developerského boomu v skorých deväťdesiatych rokoch.

Urbexeri sa akoby snažili o oslobodenie z tyranie racionalizácie a privatizácie verejného mestského priestoru. Ich cieľom je nájsť skrytú tvár a objaviť tajomné, mysteriózne a niekedy aj zakázané miesta ukryté v panoráme mesta. Mnohí z nich sú taktiež amatérskymi historikmi, fotografmi a umelcami, ktorí ukazujú hlboký zmysel pre rešpekt a spojenie s miestom, ktoré skúmajú a objavujú, poprípade zaznamenávajú a častokrát nad ním aj nad samotným urban exploration uvažujú s odstupom. Urbexer alebo urbexerka sú niečo ako osamotení pútnici, „stalkeri“, osamotení cestovatelia v mestskej prírode. Sami respondenti sa vyjadrili, že objavovanie zákutí mesta realizujú najradšej sami, alebo vo dvojiciach až trojiciach (a len s ľuďmi, ktorým dôverujú, čo sú zvyčajne tiež exploreri).

Zaujímavé je, že k urbexu sa takmer všetci respondenti dostali akoby sami od seba, postupne a prirodzene, pričom ich táto záľuba sprevádzala od detstva a mladosti. Preto je pre nich veľmi ťažké rozpomenúť si napríklad na svoju prvýkrát navštívenú opustenú budovu alebo konkrétne miesto, lebo sa to dialo akoby „odvždy“. Snáď najlepšie túto skúsenosť vyjadrila E.K.:

Moja mama mi odjakživa hovorila, že som bola v tomto od malička čudná. Keď sme boli niekde na dovolenke, napríklad v Banskej Bystrici, kde mám starú mamu, tak sme chodievali po okolitých dedinkách. Ja som mala najväčší zážitok z opustených starých dedinských domčekov. Vždy som tam chcela ísť, ale nikto ma tam nechcel pustiť, lebo som bola malá. Mala som vyhladnutý jeden dom, bola to stará

robotnícka vila, blízko bola kedysi továreň. Aj som sa vybrala, že tam pôjdem, ale ešte som sa vtedy bála. Jedného dňa sme šli okolo a už ju niekto prerábal. Vtedy som z toho mala zlomené srdce, bolo to hrozné, mala som asi sedemnášť rokov. Takže si myslím, že už od malička som mala takýto čudný vkus. (E.K.)

Hľadanie estetiky v mestskom priestore

Urbexerov a urbexerky z Bratislavy poháňajú k navštíveniu opustených miest z veľkej miery najmä estetické záujmy. Rozpad, respektíve úpadok⁹ je jedným z hlavných príťažlivých bodov pre urbexera i jeho objektív. Väčšina urbexerov je totiž motivovaná túžbou nejakým spôsobom zdokumentovať, zachytiť priestor, a to hlavne pomocou fotografie. Bratislavskí urban exploreri, s ktorými bol uskutočnený rozhovor, sa vyjadrovali, čo konkrétne ich príťahuje na opustených miestach a prečo sa ich snažia zdokumentovať.

Príťahuje ma ten kontrast, mám totiž veľmi rád, keď vo vnútri budov nájdem rastliny. Je tam nejaká kancelária a je celá zarastená, papradím zarastený stôl, toto je pre mňa veľmi estetické. A priemyselné stavby, parné stroje v nich, priemyselné vilky, to je niečo úžasné. (Soho42)

Urban exploreri skúmajú skryté a rozpadajúce sa časti mestského prostredia a ich záujem a príťažlivosť k estetike mestského industriálneho a inštitucionálneho úpadku je zachytávaný prostredníctvom fotografií. Existuje tu taktiež praktický aspekt fotografovania, a síce, že poskytuje dôkaz o tom, že ten, kto niekde bol, tam skutočne bol.

Áno, ide mi aj o peknú fotku, ale skôr platí to, že „no photo – no proof“. Ale nechcem, aby to bolo u mňa len o foteňí. Existujú urbexeri, ktorí na mieste spravia možno len dve-tri fotky. Nie je úplné pravidlo, že urbexeri chodia na opustené miesta len fotiť. Kedysi som aj ja viac fotil, teraz som to obmedzil. (Vnately)

Navyše, fotografie dávajú ich autorom akýsi pocit autenticity. Keďže nejaký druh fotografie je považovaný za dôkaz, je často medzi urbexermi považované za dôležité, aby do fotografovania bolo vloženého toľko úsilia ako do samotného skúmania. Nájdú sa aj urbexeri, ktorí nefotia vôbec, ako napríklad E.K.:

⁹ Snáď výstižnejšie anglicke pomenovanie *decay*.

Ja vôbec nefotím. Lenže ja nechodím na miesta iba kvôli vizuálnemu zážitku. Napríklad Rázsochy, mne to nič nehovorí, pretože to nemá žiadneho ducha, tam neboli vôbec kedysi ľudia. Chalani (Soho42 a spol.) tam napríklad dvadsať minút stoja na mieste, pozerajú do hľadáčika, zameriavajú, zaostrujú a potom povie „kašlem na to“ a presunú sa inam, lebo nemôžu nájsť vhodný uhol (otrávene). (E.K.)

Mohlo by sa preto zdať, že práve kvôli fotografovaniu opusteného miesta uniká urbexerom „skutočný“ obraz, atmosféra, alebo zážitok z daného miesta; že sa skôr sústreďia na samotné fotografovanie a kvalitu fotky ako na skúmanie miesta a na „nasávanie atmosféry“. Z rozhovorov vysvitlo, že to nie je tak celkom pravda a jedným z motívov navštívenia opusteného miesta je aj túžba po videní, ocenení, pokochaní sa a zdokumentovaní estetiky, ktorú v danom mieste bratislavskí urbexeri a urbexerky vidia.

Páči sa nám, ako tie budovy vyzerajú, a hlavne sa nám páči architektúra. Moderné budovy nás až tak nezaujímajú. Je v tom kontrast, na jednej strane je to síce zdemolované, ale pritom stále veľmi estetické. Kedysi to malo dekoratívny účel a ešte stále to tak pôsobí. (E.K.)

Fotografie urbexerom a urbexerkám slúžia v podstate ako dôkaz, že dané miesto navštívili, ako spomienka, niekedy priam ako spomienková trofej. Je preto dôležité poznamenať, že fotografia či iné médiá zdieľajú schopnosť zachytiť prvky metropoly, tie dočasné momenty v čase a každodenné povrchy, ktoré do značnej miery upadajú do zabudnutia. Niektoré fotografie urbexerov sa už priam blížia k umeleckému dielu a dávajú si na fotografii opusteného miesta naozaj záležať:

Ja fotím na film, takže si to vždy musím dobre rozmyslieť. Nestáva sa mi ale, že by som si kvôli foteniu miesto neužil. Ja si to tam pochodím na začiatku, mám veľa času sa porozhliadnuť. Napríklad v jednej textilnej fabrike som len tak stál v strede a kochal sa, bolo to neuveriteľné. Všetko obrastené rastlinami, bolo práve po daždi, úplne ako v botanickej záhrade. Dlho som sa kochal, pavúk si zatiaľ spravil pavučinu na mojom stative, tak som tak s ním potom všade chodil. (Soho 42)

Keď idem do mesta a viem, že pôjdem okolo niečoho zaujímavého, tak si beriem fotočlánok so sebou, keby sa niečo pritrafilo. Nechodím napríklad úplne bez fotočlánku, mám aspoň mobil. Nebola by to zasa úplná katastrofa, ale jednoducho chcem to mať na tej fotke zaznamenané. Mám to všetko, ten pocit, uchopené vo fotke. (Chesterka)

Vymedzenie a (seba)identifiácia alebo „urbexerský paradox“

Som urbexer, ale na tričko by som si to nedal. (Vnately)

Pri postupnej analýze jednotlivých rozhovorov s bratislavskými urbexermi a urbexerkami sa začal vynárať zaujímavý aspekt, a to (seba)identifikácia urbexerov a vymedzovanie sa voči istým skupinám či subkultúram, ktoré sa v meste pohybujú a pôsobia, resp. voči ľuďom, s ktorými dochádza k určitému stretu na miestach, ktoré urbexeri navštevujú. Urban exploreri či explorerky totiž vďaka informačným technológiám vedia, resp. sa postupom času k tomu určite dopracujú, že podobnú záľubu zdieľa aj niekto ďalší, a preto sa veľmi ľahko dokážu identifikovať ako urban explorer/ka. Ako už bolo spomenuté vyššie, niektorí z respondentov sa venovali urbexu akoby „odvždy“, len vtedy ešte netušili, že je táto činnosť definovaná a že má aj konkrétny názov (ako to bolo v mojom a aj vo Vnatelyho prípade):

Keď som bol oveľa mladší ako dnes, tak sme často behali po opustených budovách, ale vôbec sme to nefotili. Vtedy som ani nevedel, že sa to nazýva nejaký urban exploring. Až neskôr, keď bol rýchlejší internet, začali sme o tom objavovať nejaké informácie. (Vnately)

Záujem o urbex sa na Slovensku zvýšil za posledných asi päť rokov, čomu dopomohli webové stránky fóra na verejné zdieľanie fotografií¹⁰ venované tejto téme, skupiny nadšencov na sociálnej sieti Facebook a následný záujem médií o tento relatívne nový „fenomén“. Ako to vystihla Chesterka:

U nás je urbex určite ešte v plienkach, ale keď si predstavím situáciu na Slovensku teraz a pred piatimi rokmi, tak je to úplne iné. Na Facebooku si človek všimne, že sa o tom viac hovorí, vzniká veľa stránok. Tí, čo niečo odfotia, tak to zverejnia, pomenujú a priradia do urbex komunity. Zistia, že je to niečo komplexnejšie a majú to ako označiť. (Chesterka)

Veľkú úlohu tu teda zohráva internet ako informačné médium postmodernej doby. Pomocou neho sa však urbexeri nielen identifikujú, ale na druhej strane spôsobuje aj postupné prenikanie informácií medzi ostatných „bežných“ ľudí,

¹⁰ Napr. Flickr.com alebo Google+, ale aj webová stránka reddit.com.

ktorí síce k tejto činnosti prejavujú náklonnosť, ale nie sú aktívnymi urbexermi, alebo sa touto nálepkou označujú aj iné skupiny, ktoré podľa urbexerov nemajú s urban exploration nič spoločné. Veľmi zaujímavá sa mi zdala aj skutočnosť vyplývajúca z rozhovorov, a to, že bratislavskí urbexeri si vytýčili akési hranice medzi sebou a „tými druhými“, vymedzili sa voči iným skupinám, s čím súvisí – a postupne sa vďaka popularizácii tohto fenoménu aj vytráca – pocit exkluzivity. Túto skutočnosť snáď najlepšie vyjadřila v rozhovore respondentka E.K.:

Keď som sa dozvedela, že niečo ako urbex existuje, zistila som, že v tom nie som sama, že je to niečo, čo má názov, tak som bola rada, vedela som sa s tým stotožniť. Postupne sa mi to však zdá byť také mainstreamové, a to sa mi nepáči. Kedysi to bolo menšie, nie všetci vedeli, nie všade sa to objavovalo. Aj som sama rozmýšľala nad tým, či sa mi to nepáči práve preto, že je to také neznáme. Keď o tom ešte niekto nepočul, pripadala som si tak exkluzívnejšie, lebo som robila niečo, čo iní nerobili. (E.K.)

Z urban exploration sa podľa respondentov postupne stáva skôr trend ako skutočná záľuba, pretože skupina venujúca sa tejto činnosti už nie je taká úzka a exkluzívna, ako „zvykla bývať“. S týmto súvisí aj čoraz častejšie zobrazovanie urban exploration v (nielen) slovenských médiách, s ktorým respondenti nie veľmi súhlasia a broja proti jeho popularizácii, pretože sa z neho podľa nich stáva mainstreamová záležitosť. Preto je na rozdiel od prezentácie urban exploration samotnými explorerami zaujímavé sledovať, ako mainstreamové médiá postupne objavujú „senzačnú hodnotu“ príbehov urban exploration. Zobrazenia urban explorerov im v médiách vytvárajú častokrát negatívny imidž a sú tvorené skôr kvôli predaju čo najviac výtláčkov, ako objektívnemu informovaniu verejnosti. Spôsob, akým médiá prezentujú urban exploration, je často v nápadnom kontraste s umeleckým, sofistikovanejším a výstižnejším zobrazovaním urban exploration vytváraným samotnými urbexermi. Publikovanie článkov o urbexe v rôznych slovenských médiách urbexerov preto veľmi neteší:

Teraz je to už taký mainstream. V Pravde¹¹ píšú o urbexe, aj v EMME¹², to už je také... (znechutene). Tých redaktorov celkom aj chápem, potrebujú rýchlo niečo objaviť a predať, nejaký nový fenomén. Minule som si kúpil časopis Maxim a asi

¹¹ Slovenský denník.

¹² Slovenský lifestyleový časopis, na margo článku o urbexe, v ktorom bola citovaná aj Chesterka.

pred tromi vydaniami tam bol DiverZant.¹³ Ale nepáči sa mi to, zoberú novinárku, strčia ju do nejakej budovy a je to celé strašne strojené, taký „stage“, fraška. V podstate tam neexistuje žiadne riziko, keď to je nejaká vila, nemusíš sa nijako namáhať, aby si to uvidela a dostala sa tam, je to smiešne...“ (Vnately)

Hranie sa s nebezpečenstvom a nelegálnosťou – tieto príbehy sú v médiách zväčša určené na dráždenie a vystrašenie „priemerného“ konzumenta. Napriek tomu, že mnohým bežným ľuďom sa vstúpiť na súkromný pozemok alebo na opustené miesto bez dovolenia niekoľkokrát za život podarilo, či už úmyselne alebo neúmyselne, príbehy v médiách niekedy vytvárajú medzi mainstreamovým publikom a urbexermi priepasť nedorozumenia, strachu a predsudkov, hraničiacich až s postojom považovania urban explorerov a explorerky za „čudákov“:

Keď sa v práci prevalilo, čo vlastne robíme, jeden kolega mal veľmi zvláštne otázky ohľadom legálnych záležitostí. Takže si uvedomujem, že ľudia sa na to môžu pozerat negatívne. V súčasnosti ma to skôr neteší, keď to niekto o mne vie. (E.K.)

V práci som to riešil tak, že som to spomenul len ľuďom, ktorých dobre poznám. Pre ostatných je to už také na hrane. (Soho42)

Pokiaľ o sebe prezradia, že sa venujú urban exploration, tak sa veľmi často stretávajú s otázkami ako „Si normálny/a?“ a „Čo na tom vidíš?“ alebo nedokážu pochopiť, prečo tieto miesta navštevujú, keď „je to tam všetko rozbité, veď to je hanba!“ (E.K.). Práve tu je možné spozorovať, že urbexeri sa na mesto pozerajú a objavujú ho naozaj inak, pre ostatných obyvateľov niekedy nepochopiteľným spôsobom. Taktiež nechápu, že keď majú ostatní príležitosť, tak ich to na takéto miesta „neťahá“, podľa nich „nevedia, o čo prichádzajú“ (Chesterka), a prekvapuje ich nevšímavosť ostatných obyvateľov. Avšak je potrebné poznamenať, že aj keď tento nevšímavý postoj nechápu alebo ním pohŕdajú, na druhej sú radi, že si „udržiajú tajomstvo“. Tento spôsob vnímania mesta a niekedy na iných obyvateľov zvláštne až neprijemne pôsobiacich opustených miest sa odrazil na tom, ako Chesterka prerozprávala udalosť, ktorá sa stala asi dva dni pred našim rozhovorom. V Piešťanoch našli dve dievčatá opustenú pitevňu, kde sa nachádzal nedotknutý biologický materiál a Chesterku veľmi pohoršovala skutočnosť, že dievčatá tento objav ohlásili polícii:

¹³ Známy český urban explorer publikujúci na webovej stránke Urbex.cz.

Skvelé, nahlásili to fízlom a dnes je to už určite vypratane! Škoda, že mi tam nena-
padlo ísť skôr, kde tu človek na Slovensku nájde opustenú nedotknutú pitevňu?!
(Chesterka)

Túžbu po senzacionalizácii urbexu v médiách je možné badať aj v samotnej
formulácii perexov či nadpisov článkov: „Odnies si len fotografie, nenechávaj
žiadne stopy! Toho sa držia stovky milovníkov fenoménu, ktorý ovládol svet.“
(EMMA, 13. 5. 2014) alebo „Lovci duchov opustených budov: Zabudnuté fab-
riky. Vysoké komíny. Opustené nemocnice. Veľká časť populácie by tieto temné
miesta nenavštívila, ani keby ste im za to núkali odmenu.“ (Pravda, 31. 8. 2013).

Hoci motivácií stojacich za praktizovaním urban exploration je nespočetne
veľa, urbex v Bratislave je podľa respondentov v prvom rade postavený na strete
určitého miesta a človeka a nie napríklad na popularizácii fenoménu (či hobby)
alebo dožadovania sa vlastných práv, v zmysle menšiny alebo hnutia. Bratislav-
skí urbexeri a urbexerky sa skôr snažia o anonymitu a obmedzené zdieľanie
informácií o navštevovaných miestach. Senzacionalizácia mainstreamovými
médiami je medzi urbexermi aktívne marená, aby sa zabránilo zbytočnej pozor-
nosti, ktorá by mohla podnecovať či už ostatnú verejnosť alebo verejné orgány
na zorganizovanie „záťahu“ alebo rovno uzatvorenie prezradenej lokality. Touto
senzacionalizáciou pohrdajú, aj keď sa objaví, podľa ich slov „patetický“ popisok
pri zverejnených fotografiách na fórach alebo sociálnych sieťach, ako napríklad
„ovanie ťa duch časov minulých a ty sa zamyslíš, akí ľudia po tomto mieste
chodili“ (E.K.). Preto považujú za dôležité udržiavať súradnice miest v tajnosti
(alebo iba medzi sebou), pretože inak sa tam „nahnú policajti, televízia, noviny
a už to nebude ono. Miesto potom stratí pôvodný ráz a stane sa „sprofanované“
(Vnately). Práve pri analýze tohto zmietania sa medzi praktizovaním záľuby
a zároveň jej nepochopenia ostatnými som sa dostala k akémusi paradoxu
sprevádzajúcimu urbex, ktorý výstižne vyjadrili E.K. a Vnately (v súvislosti
s vyzrádzaním navštívených miest) nezávisle od seba:

Celé je to také kontraproduktívne. My nechceme, aby o tom veľa ľudí vedelo,
na druhej strane, keď veľa ľudí o tom nevie, tak majú predsudky. Keby o tom vedeli
viac, predsudky by nemali, ale to zas nie je v našom záujme. (E.K.)

To je práveže kontraproduktívne chváliť sa ostatným, kde som bol, lebo keď to
nepovieš, tak si ešte stále zaujímavý. Ale keď povieš, že „tu som bol“, tak tým
vyzradením si vlastne vôbec nepomôžeš. (Vnately)

Tejto túžbe po exkluzivite, unikátnosti a „tajnostkárstve“ (napríklad respondenti boli proti zverejňovaniu súradníc, čo ale podmieňovala predošlá zlá skúsenosť s ich vyzradením) nastavil zrkadlo aj Archi zo svojej pozície „nevymedzeného“ urbexera – nazval túto túžbu elitárstvom a z jeho uhlu pohľadu mu aktívni urbexeri už z definície pripadajú ako „kompetitívno-tajnostkárski individualisti“, pretože len oni vedia o skrytých miestach, prípade veľmi uzavrete skupiny ľudí. Na druhej strane tiež chápal druhú stranu mince, a to, že nie je v záujme urbexerov vyvrádzdať objavené tajné a opustené miesta, pretože „čím viac ľudí vie o mieste, tým viac ľudí sa tam aj odváži ísť. Tým je aj väčšia šanca, že sa tam stane niekomu niečo zlé, alebo tam budú ľudia robiť hlúposti, čo priláka pozornosť médií a polície“ (Archi). Je však zaujímavé, že túto skutočnosť považoval Archi práveže za „prirodzený vývoj a kolobeh miesta/mesta“. Naopak ostatní respondenti a respondentky sa vyjadrili, že vždy dôsledne zvažujú, s kým sa o informácie o opustených miestach mimo ich blízkych podelia. Najmä, keď nájdu nejaké opustené miesto úplne nedotknuté, „aby sa to nerozbilo. Takto sa o tom dozvedia len urbexeri, ktorí tam nič nerozbijú a nespravia, ale medzi ostatnými sa to veľmi rýchlo rozširuje, človek ani nevie ako. Aj medzi takých, čo to tam chcú zničiť“ (Vnately).

Proces výmeny informácií o opustených miestach medzi urbexermi je založené predovšetkým na dôvere a informácie si posúvajú len medzi sebou alebo blízkymi známymi.

Človek si uvedomí, že aha, toto je úplne skvelé miesto, ale keď ho ukážem ďalším ľuďom, bude stále také super? Podľa mňa nie je veľmi rozumné zverejňovať súradnice, pretože do pol roka bude všetko rozbité, prázdne a posprejované. (Soho42)

Ďalší zaujímavá drobnosť – že všetci len pýtajú informácie, ale žeby niekto hľadal, tak to nie, na to treba hodiny a hodiny hľadania a googlenia. (Vnately)

Brojenie proti medializácii a záujmu širokej verejnosti o urbex je však jedna z vlastností, ktoré urbexerov spájajú. Na druhej strane cieľom urban explorerov nie je stretávať sa medzi sebou alebo nejaký spoločný záujem. Naopak, jediným cieľom a záujmom je individuálna návšteva (resp. v malej skupine) a kontakt s opusteným miestom, poprípade jeho dokumentácia (v prípade bratislavských respondentov a respondentiek to znamená fotografovanie).

Urbexerov spája taktiež akýsi urbexový etický kódex, nepísané pravidlá, ktorým sa budem venovať nižšie. Vnímajú sa síce ako „my – urbexeri/

urbexerky“, ale, ako sa obrazne vyjadril Vnately: „To, že som urbexer, by som si na tričko nedal.“ Zaujímavá na urbexeroch je práve tá otázka, či to vlastne akási skupina je, pretože trecie plochy medzi nimi a „tými druhým“ sú podľa rozhovorov jasne rozpoznateľné. Avšak sami respondenti sa totiž za členov nejakej skupiny nepovažujú, presnejšie povedané, nijako to nedávajú najavo.¹⁴ „Jediné, čo nás spája, sú tie nepísané pravidlá a fotografovanie, človek má nejaké kontakty v zahraničí a sem-tam sa naplánuje spoločný výlet“ (Chesterka). Akýsi pocit príslušnosti pocítila Chesterka iba v prípade, keď sa na urbexových fórach začala šíriť správa, že majiteľ (pre urbexerov známeho a obľúbeného) belgického zámku Miranda sa rozhodol tento objekt strhnúť: „Celý urbexerský svet sa úplne s touto informáciou zrútil. Začali petície, protesty, okamžite sa to začalo všade zdieľať, a hovoriť ‚toto nemôžeme dopustiť‘. Vtedy som cítila taký pocit pospolitosti, keď niekto iný z druhého konca sveta k tomu cítil to, čo aj ja, že sa to nemôže stať.“

Mnoho ľudí síce urban exploration naozaj zaujíma, ale nevenujú sa mu aktívne. Dokážu napríklad oceniť fotografie z opustených miest alebo urbexerom priamo odporučiť miesto, ktoré si v mestskom prostredí všimli, poprípade dané miesto navštívia, keď majú možnosť, ale aktívne tieto miesta nevyhľadávajú. Môžeme tu teda hovoriť o dvoch skupinách ľudí venujúcich sa urbexu, ako ich nazvala E.K. – tzv. „zažratí“ a „rekreační“ urbexeri. V prípade bratislavských urbexerov a urbexeriek sa v reálnej, „offline“ forme jedná v podstate o pár jednotlivcov, poprípade veľmi malú skupinu ľudí, ktorí sa navzájom poznajú, dvaja až štyria ľudia. Ako sa vyjadril Soho42, „na Slovensku hovoriť o existencii nejakej skupiny je preto komplikované. Aktívnych explorerov je veľmi málo, sú to vlastne všetci tí, ktorých si stretla, najaktívnejší sú Chesterka a Vnately“. Sami respondenti a respondentky priznali, že sa urbexu venujú predovšetkým individuálne, neorganizovane, „každý si urbex rieši sám za seba“.

Urban exploration nevnímam ako svoj životný štýl. Možno nakoniec ani nie som urbexer (smiech). Som len človek, ktorý si dal tú námahu tieto miesta zmapovať, popytovať sa na ne, obhliadnuť si ich a mnohé z nich aj navštíviť, preskúmať

¹⁴ Dá sa taktiež povedať, že ak skupina urbexerov existuje, ide najmä o jej online formu. Na rozdiel od Severnej Ameriky, Kanady, západnej Európy a napríklad aj Ruska je totiž urban exploration na Slovensku stále relatívne nový pojem a v súčasnosti existujú na Slovensku len dve najväčšie, resp. najaktívnejšie online fóra, a to pre urbexerov z okolia hlavného mesta Bratislavy a druhého najväčšieho slovenského mesta Košíc – ako napríklad už spomínané fórum SkyScrapper.com a <http://urbanexploration.sk/>.

a chvíľu v nich nasávať atmosféru. Jasné, niekedy ma poteší, keď mám pocit, že som bol na nejakom mieste skôr než moji kamaráti. Alebo keď môžem niekomu v tomto poradiť, alebo mu ukázať dobré miesta. Ale nerád by som okolo toho „elitárčil“, lebo ani nie je na čom. Na Slovensku je veľa skúsenejších urbexerov a aj takých, ktorý to berú oveľa serióznejšie. (Archi)

Z rozhovorov taktiež vyplynulo, že aj medzi niektorými malými skupinami sú naštrbené vzťahy kvôli tomu, že jedna skupina nemá problém so zverejňovaním lokalít, zatiaľ čo druhá je proti tomu.¹⁵ Preto v texte označujem urbexerov a urbexerky ako skupinu, keďže sa vymedzovali voči skupinám „ostatných“ obyvateľov, „grafitákov“ a podobne. Práve táto problematika by mohla byť námetom na ďalší výskum ohľadom mestských skupín či komunit.

Urbexerská etika a hranice/ne-hranice verejného priestoru

Ja nie som vlamač, ale urbexer. (Vnately)

Tu sa dostávame k už spomínanému zaujímavému faktú, a to k trecím plochám medzi urbexermi a inými skupinami, ktoré síce opustené miesta navštevujú, ale ich nejakým spôsobom poškodzujú a znehodnocujú. Z rozhovorov vystúpila zvláštna skutočnosť a to, že respondenti a respondentky majú k navštívenému miestu priam úctivý vzťah, jednoducho, keď naň vstúpia, snažia sa nezanechať žiadne stopy, nič nepoškodiť, dokonca sa automaticky rozprávajú pošepky alebo tmeným hlasom. Miesto preskúmajú, vyfotografujú zaujímavé elementy a nepozorovane ho opustia. Preto sa o tých, ktorý tak na opustených miestach nekonajú, vyjadrovali priam pohrdavo: „Grafitáci, to sú všetci vandali, hnusáci a drzáci“ (Vnately). Veľmi jasne sa napríklad vymedzili aj voči konkrétnym „členom“ skupiny prezentujúcej sa na sociálnej sieti Facebook pod názvom Bratislava Urban Exploration.

Toto nie je urban exploration, čo robia oni, to je taká zašívareň, takí feťáčikovia. Pripadajú mi ako nevyspytateľné decká. My – tí starší – si hneď naštelujeme statívy a celé miesto najmä preskúmame. (Vnately)

¹⁵ Tento konflikt vznikol na českej urbexovej scéne.

Na svojej stránke majú fotky z Rázsochov a napísali tam príbeh, ako ich začal naháňať SBS-kár, keď tam len sedeli a fajčili trávu. Kvôli tomuto mi je nesympatická celá táto skupina Bratislava Urban Exploration. Oni chodia v podstate len na Zošku¹⁶ do takej prednáškovej miestnosti a tam sa len „haluzia“. (Chesterka)

Bratislavskí urbexeri a urbexerky nijako do priestoru alebo budov nezasahujú, využívajú ich len ako objekt hodný pozorovania, preskúmania, zažitia, pokochania sa, poprípade zdokumentovania pomocou fotoaparátu alebo kamery. Samotné „exploration“, objavovanie a preskúmanie miesta, sa deje s akousi úctou a rešpektom k danému miestu, čo sa odráža aj na samotnom vstupe do budovy alebo areálu a správania sa v ňom. Ako sa napríklad vyjadril Vnately, „keď sme už na mieste, zo zásady šepkáme, nikdy sa nerozprávame nahlas, ... a máme vypnuté zvonenia na telefónoch“.

Respondenti a respondentky odsúdili napríklad aj akúsi teatrálnosť, s akou sa správajú niektorí návštevníci opustených miest:

Teraz je taký trend, že sa mnoho z nich fotí v plynových alebo klaunských maskách. Keď sú v pitevni, tak sa tam akože režu nožmi, prinesú si umelú krv, jednoducho blbosť. (E.K)

Takéto šaškáriny sa mi nepáčia. Jeden urbexer chodí do terénu vyzbrojený v maskách a v taktickej veste. Keď ho chytia, asi sa z toho ťažko vykrúti. (Vnately).

Urbexeri nesúhlasia s už spomínaným zanechávaním stôp, ale „jedinú stopu, ktorú mám pre seba, je tá fotka. A tú si nechávam pre seba, oni ale musia dávať najavo, že tam boli“ (Chesterka).

Odohráva sa tu teda akýsi „súkromný akt“ s cieľom nebyť videný. Avšak všetci respondenti tieto „stopy“, teda fotografie pod prezývkami zverejňovali na rôznych portáloch. Z tohto uhlu pohľadu tak ide o jediný „verejný akt“.

Veľmi zaujímavý pohľad vniesol znova Archi, ktorý sa nevymedzuje ani voči ľuďom, ktorí opustené miesto poškodzujú. Opäť to vníma ako prirodzenú súčasť „života“ opustených budov a mestského prostredia:

Nikoho by som sa nepokúšal zastaviť, asi ani od vandalizmu. Prišli tam sami, za svojim účelom, tak ako aj ja, tak nech ho robia. Nie som človek, ktorý by iným

¹⁶ Opustená nemocnica na Zochovej ulici v Bratislave.

predpisoval svoj morálny kódex. Navyše, pekné graffiti sú pekné graffiti a k urbexu patrí aj objavovanie takýchto umeleckých kúskov. S bezdomovcami je to smutnejšie, pretože sa miesto stáva znečistenejšie, ale taktiež to chápem ako prirodzené využitie miesta na ich účely. (Archi)

Sám však priznal, že pokiaľ by o niekom dopredu vedel, že bude miesto demolovať (graffity nepovažoval za demoláciu), tak by ho na existenciu miesta aktívne neupozorňoval, ani by ho nevzal na prieskum so sebou. Ľudia, ktorí o urban exploration nemajú žiadne informácie a dozvedajú sa o ňom len sprostredkované, majú však na „vstup“ do opustenej budovy alebo pozemok častokrát iný názor a rovnajú ho s vlámaním alebo dokonca krádežou. Naopak, Chapman považuje vstup na cudzí pozemok za normálny, samozrejme za predpokladu, že explorer bude opatrný a nijako do neho nezasiahne. Chapman považuje napríklad za „smiešne to, že ‚entering‘, čiže jednoduché ‚vstúpenie‘ do opustenej budovy alebo areálu (nie ‚vlámanie‘) je taktiež považované za priestupok, podobne ako aj vykradnutie miesta“ (Chapman 2005: 70).

Take nothing but pictures, leave nothing but footprints

S vymedzením sa urbexerov voči konkrétnym skupinám sa spája ich akási prirodzená morálka, či etika bez toho, aby vedeli o vyššie citovanom etickom pravidle od Chapmana (Chapman 2005). Podľa neho totiž niektorí začiatočnícki urbexeri a urbexerky robia chybu v tom, že si „musia“ z navštíveného miesta odniesť nejaký suvenír alebo poklad, aby cítili, že „to naozaj stálo za to“, jednoducho, aby mali rukolapný dôkaz. Širšia urbex komunita si už ale dávno adoptovala toto pôvodné motto americkej urbexerskej skupiny Sierra Club. Zaujímavé je, že sa týmto pravidlom všetci respondenti a respondentky riadili ešte predtým, ako vedeli, že vôbec existuje. Všetci respondenti sa zhodli na tom, že nikdy z navštíveného miesta neodnášajú žiadne veci. Pokiaľ si aj odniesli nejakú drobnosť, „nezobrali by odtiaľ nič, čo to miesto nejak charakterizuje“ (E.K), a ako sa vyjadrila Chesterka:

My urbexeri sme tu predsa pre niečo iné. My tam ideme a nič nepoškodíme, pretože to chceme len vidieť (a zaznamenať), pravidlo nechať všetko v pôvodnom stave je pravidlom mnohých urbexerov. Nič neberiem, pretože mám z daného miesta fotky. (Chesterka)

Mne to pripadalo od začiatku také prirodzené – nič nebrať, neničiť, nerozbíjať. V princípe neznášam, keď sa robí nejaký vandalizmus, čiže mňa nikdy ani nenapadlo rozbíjať alebo kradnúť. Keď si ktosi niečo zoberie, tak je to jeho vec, ale ja by som to nezobral. ... Ďalším pravidlom pri urbexe je pre mňa opatrnosť a používanie zdravého rozumu. (Vnately)

Urbexerky a urbexeri taktiež považujú za veľmi dôležité mať za spoločníkov pri samotnej akcii ľudí so zmyslom pre „prirodzenú“ etiku, ktorí ku skúmaným miestam ukážu rešpekt tým, že nebudú nič rozbíjať, nič počas skúmania neznehodnocovať.

Pokiaľ by som musel pri vstupe niečo fyzicky ničiť, tak tam radšej nejdem. Ak sa dá, tak len odklopiť, odsunúť, preskočiť, podliezť, ale vylomiť, to nie. (Vnately)

Ako píše Chapman, „urban exploration pozostáva z hľadania, navštevovania a dokumentovania zaujímavých, ľuďmi vytvorených priestorov. Urbex preto niekedy zahŕňa aj tzv. rekreačný *trespassing*. Keď sa naskytne šanca, urbexeri ju veľmi rýchlo využijú aj na vstúpenie do legálne šedých zón“ (Chapman 2005: 4). Práve na tému morálky a etiky spolu s pomyselnými hranicami urban exploration sa bližšie pozrieme v nasledujúcej časti.

„Ak sa riadiš cedulkami, nie je to urban exploration“ (Vnately)

Napriek jasne definovanému urbexerskému pravidlu, že objavené miesto nijako nepoškodí, na druhej strane z rozhovorov vyplynula aj slabosť, pre niektorých takmer nevyhnutnosť vedomého obchádzania zákona v podobe už spomínaného „trespassingu“ a postupnom posúvaní hraníc urbexerov a urbexeriek v tom, kam by sa „(ne)malo chodiť“. Zaujímavé totiž je, že na jednej strane sa respondentky a respondenti priam striktnie riadia pravidlom nič zo skúmaného miesta neodnášať a nepoškodzovať, ale na strane druhej sa ukázalo, že majú viditeľne posunuté hranice vo vnímaní toho, čo je verejný a čo súkromný priestor v mestskom prostredí. Veľmi výstižne tento posun vyjadril Vnately:

Ceduliek je všade plno, človek ich niekedy „prehliadne“. Keby som sa mal v živote riadiť všetkými cedulkami, tak by som sa nikdy nikam nedostal. Tabule už na mňa až tak nepôsobia, pokiaľ je za nimi opustená fabrika, tak neváham a idem. ... Láka ťa rozbité okno, ktorým sa dá vliezť, náhodou tam visí rebrík, a už to ide. (Vnately)

Urbexeri uznávajú, že nemajú právo vstupovať na miesto, ktoré je v súkromných rukách, ale „pokiaľ je tam vyslovene diera v plote a nie je tam viditeľne vyznačený zákaz vstupu, tak si len tak idem a nejak ma tam samé zatahne... (smiech). Pokiaľ je tam ľahký prístup, tak tam idem. Hranice mám zasa v tom, že by som si nedovolila rozbiť okno a podobne“ (Chesterka).

Túto otázku dodržiavania zákona, čo je v meste súkromné a čo verejné, si sami racionalizujú a ospravedlňujú tým, že na mieste nič nepoškodzujú (čo aj naozaj dodržujú):

Áno, toto je taký etický problém urbexu. My sa tvárime, že tabule nevidíme. Nemám zlý pocit z toho, že vstupujem na súkromný pozemok. Skôr sa bojím toho, aby ma nechytali. Samozrejme, nie je to legálne, ale keď musíš, tak musíš (smiech). (Soho42)

Bratislavskí urbexeri a urbexerky sami na sebe spozorovali, ako sa im za čas, ktorý venovali urbexu, pomaly posúvajú hranice, kam vstúpiť a kam nie. Zo začiatku mali zlý pocit, ale postupne z nich opadával strach a mizli hranice, čo samozrejme súvisí aj so skúsenosťami a s tým, že sa nikomu z nich nikdy nič nebezpečné alebo nepríjemné nestalo. Postupne si nie sú istí, či to, čo robia, je legálne alebo etické, pretože ide predsa o „výskumnú činnosť“. Na druhej strane, isté hranice tu určite existujú, napríklad by nikdy nevstúpili do funkčných alebo aktívnych budov či areálov. Táto aktivita už súvisí s tzv. infiltráciou, čo znamená nepozorované vstúpenie do aktívnych priestorov, do ktorých nemajú povolenie vstúpiť „tu nezamestnaní“, taktiež by napríklad nepreskakovali plot na ulici plnej ľudí. Bratislavský urbex sa teda špecializuje výhradne na opustené, nikým neobývané budovy a areály, pričom musí byť vykonávaný nenápadne, nepozorovane.

S opustenými domami je tiež problém, pretože ak by tam náhodou predsa len niekto býval, to už by bolo porušenie bytovej slobody, to je porušenie zákona. Taktiež do aktívnych častí by sme určite nevstupovali, týmto smerom sa uberať nechceme, to už smeruje priam k adrenalínovému športu. (Soho42)

Urban exploration je praktizované s úmyslom nielen vidieť, ale najmä zažiť miesta, ktoré „priemerný občan“ väčšinu času tráveného v meste ignoruje, nevšima si, alebo sa im zámerne či úplne vyhýba. „Ostatní ľudia si to nejak nevšimajú a ignorujú, chodia v tých vyšľapaných chodníkoch s klapkami na očiach“ (E.K.). Veľkú úlohu tu ale hrá aj rešpekt či strach pred zákonom a varovnými

značkami, ktorých ignorácia vedie k tzv. trespassingu. Podľa Chapmana trespassing znamená to, „keď niekto vedome vstúpi na súkromný pozemok bez vyjadreného alebo implicitného povolenia majiteľa, alebo keď niekto odmietne opustiť pozemok po tom, ako bol k tomu vyzvaný samotným vlastníkom“ (Chapman 2005: 74). Keďže nedovolený vstup na cudzí/súkromný pozemok je na mnohých miestach technicky priestupok proti zákonu, urban exploration je veľmi často spájané i s ďalšími ilegálnymi praktikami. Preto je veľmi dôležité uvedomiť si a definovať, čo urban exploration určite nie je. Urban exploreri sa riadia už spomínaným nepísaným etickým kódexom „Take nothing but photographs, leave nothing but footprints“, čo znamená, že sa snažia nijako nenarušovať prostredie, cez ktoré prechádzajú, nechávajú miesta presne v takom stave, v akom ich aj nachádzajú, a nič vedome nepoškodzujú. Z tohto dôvodu praktiky ako taggovanie (graffiti), odnášanie artefaktov z opustených miest, vlámanie sa a prepady, zakladanie požiaru alebo narušovanie, či vstupovanie do squaterských táborov sú medzi urban explorerami vnímané ako porušenie etického urbex kódexu. Samozrejme, je možné nájsť ľudí, ktorí tvrdia, že titul „explorer“ je prirodzene spojený so zmieňovanými činnosťami, je však dôležité uviesť, že respondenti a respondentky z Bratislavy rozhodne s takýmto správaním nesúhlasia.

Zatiaľ čo rétorika urban exploration nie je obvykle vyslovene politickej povahy, z rozhovorov vystúpilo akési všeobecné pohrdanie alebo opovrhovanie (nebranie vážne, až vysmievanie sa) zákonmi týkajúcimi sa vstupovania na súkromný pozemok, ktoré sú aplikované aj v súvislosti s verejnými alebo opustenými priestormi. Ako píše Chapman, „hoci je pravda, že niektoré aspekty urbexu sa môžu javiť ako nelegálne, je dôležité nezamieňať slová „nelegálne“ a „nemorálne“. Zákony proti vstupovaniu na cudzí pozemok sú ako zákaz vychádzania: ľudia sa môžu dostať do ťažkostí nie preto, že by robili niečo škodlivé, ale jednoducho kvôli autoritám, ktoré sa boja, že by mohli. ... Nechceme rozbiť štát, len ignorovať jeho odporúčania na tému, o ktorej v mnohých prípadoch až tak veľa nevie. Keď vidíme značku „Nebezpečenstvo, nevstupovať“, chápeme to jednoducho ako skratku výroku „Opustite chránenú zónu a preukážte za týmto odporúčením osobnú zodpovednosť“ (Chapman 2005: 20). Archi vyjadril svoje vnímanie verejného a súkromného priestoru v mestskom prostredí nasledovne:

Čisto alibisticky nechodím na pozemky, ktoré sú z každej strany zodpovedne označené zákazmi. Súkromné vlastníctvo rešpektujem a vážim si ho, ale s ním ide ruka v ruke aj zodpovednosť za daný majetok, jeho náležité označenie a zabezpečenie. Kvalitné označenie a zabezpečenie nikdy nepoškodzujem, ani sa okolo toho nesnažím špekulovať,

pretože je vidieť, že majiteľ si naozaj nepraje, aby tam niekto chodil, a dal si na tom záležať. Aj keď ma to občas zamrzí, keď už mám tú budovu pred sebou. (Archi)

Americký sociológ Bradley Garrett, venujúci sa urbexu v Londýne, sa naň pozerá radikálnejším spôsobom. Vníma ho aj ako „politickú aktivitu, kedy skupina ľudí túži po slobode osobnej voľby a vydobyť si voľného priestoru, na ktorý má nárok“ (Garrett 2012: 4). Ako sa vyjadril jeden z londýnskych urbexerov, ktorý participoval na Garrettovom etnografickom výskume, „v istom momente si musíte povedať, že kašlete na všetky dôsledky, pretože chcete a potrebujete byť v spojení so svojim mestom. A pokiaľ na tom musím pracovať trochu tvrdším spôsobom, budiž!“ (ibid.).

Počas obdobia štúdia rôznych zdrojov o tom, čo je vlastne urban exploration, som sa dostala k zaujímavému aspektu, a to, že niektorí urban exploreri sa vyslovne „vyžívajú“ na vstupovaní na cudzí alebo strážený pozemok za účelom akéhosi odporu, dobrodružstva, provokovania kamier, strážnikov, vrátnikov a alarmov. V niektorých prípadoch to dokonca smerovalo až k akémusi politickému aktu, boju proti ideológii sekuritizácie verejného priestoru, výzve autoritám a polícii s cieľom dokázať im, že majú o meste väčšiu znalosť, ako oni. Respondenti tohto výskumu však podobnú náklonnosť k „rebélii“ vo svojom prípade popreli, v tomto sa zhodli všetci. Urbexerská etika a zákony platiace pre verejný a súkromný priestor v nich totiž boli hlboko zakorenené, čo by sa mohlo vysvetliť ako ďalšia z charakteristík urbexerov a urbexeriek z Bratislavy. Tento postoj s politickým podtónom je typický skôr pre západnú Európu a severoamerický kontinent, kde môžeme hovoriť o úplne inej úrovni kontroly a ochrany, či už verejných alebo aj opustených priestorov. Na mnohé miesta sa tam dá dostať len veľmi ťažko a pojem „súkromný pozemok“ má aj podľa bratislavských explorerov inú váhu ako u nás. V bratislavskom kontexte preto o takomto radikálnejšom domáhaní sa priestoru a chápaní urban exploration hovoriť nemožno. „Chodiť niekam len kvôli tomu, že sa tam nemôže? Nie, my tam chodíme preto, lebo to chceme vidieť a sme zvedaví“ (Soho42).

Urban exploreri sú akoby „vohnaní do rezervácií konzervovaných v rámci umelo vytvorených prostredí peších zón, ulíc, parkov a podchodov podobne ako tigre alebo pred-industriálne kmene“ (Buck-Morssová 1986: 102). Tieto slová našli odozvu aj v zápiskoch Chapmana, ktorý hovorí, že „väčšina z nás teraz žije v rozľahlých mestách, kde parkoviská nahradili spoločenské priestory, obchodné centrá nahradili námestia a jediné verejné miesta, ktoré zostali, je niekoľko neochotne a zdráhavo uznaných parkov“ (Chapman 2005: 23). Chapman

a ostatní urban exploreri odmietajú byť uzavretí, obmedzovaní a spútaní pri ich skúmaníach a objavoch v priestore metropoly. Je ale potrebné poznamenať, že „urban exploreri v podstate nechcú byť zahrnutí do verejnej diskusie o tom, čo by malo byť zachované, vystavané, čo je správne a čo nie, legálne či nelegálne. Len jednoducho tvrdia, že voľný¹⁷ priestor je všade“ (Garrett 2012: 10).

Zaujímavé je, že niektorým respondentom až tak neprekáža, pokiaľ budú niektoré budovy zbúrané a podobne (samozrejme, nie vždy).

Ani mi nijako netrhá žily, keď tieto miesta miznú, lebo viem, že prídu iné a už teraz sa teším na prechádzku v opustenom paneláku o pár dekád niekde v Petržalke.¹⁸ Uvedomujem si, že s urbexom by sa dalo robiť viac, najmä v pamiatkarskej rovine – urbexeri by mohli byť tí ľudia, ktorí upozornia verejnosť na stav opustených budov, alebo vôbec na ich existenciu, bezpečnosť a problémy. Ja osobne som sa však o túto rovinu nikdy veľmi nezaujímal, ja len beriem, čo mi mesto ponúka. (Archí)

Toto je taká ťažká téma, pretože chápem aj jedných aj druhých – developerov, ktorí chcú budovu zbúrať, aj pamiatkarov, ktorí ju chcú zachovať. Predsa len, je tu niečo pekné, má to veľa rokov, je to naozaj niečo hodnotné. Niekedy by bol možno kompromis lepší, pretože kým sa pamiatkari snažia a developer vycúva, celé to tam ľahne. (Vnately)

Únik z metropoly a hľadanie autenticity

Urbex je istým spôsobom relax, vypínač na hlavu. Celý týždeň chodíš do roboty... Jasně, že to nevyjde každý víkend, ale keď to vyjde, tak je to naozaj pocit vypnutia. Ale možno, keby som mal príležitosť každý týždeň, tak neviem, či by ma to až tak bavilo. Pretože všetkého veľa škodí. Ale možnože aj hej (sprisahanecký úsmev). (Vnately)

Tento spôsob úniku určitým spôsobom naväzuje na akési – v predchádzajúcej kapitole rozoberané – vymedzovanie sa voči ostatným obyvateľom mesta. Bratislavských urbexerov a urbexerky totiž láka na opustených priestoroch a miestach skutočnosť, že sa tam nepohybujú žiadni *ľudia* (aj kvôli tomu, že hrozí väčšie nebezpečenstvo znehodnotenia, znečistenia a poškodenia opusteného miesta).

¹⁷ Alebo skôr verejný.

¹⁸ Najväčšie sídlisko v Bratislave.

Vnately: „Nemám rád také miesta, čo sú vlastne tiež opustené, ale hrajú v nich airsoft, alebo tam chodia akože gangstri a feťáci.“

Moja otázka: „Prečo? Lebo tie miesta nejakým spôsobom znehodnocujú?“

Vnately: „Pretože sú tam oni. Nemám rád, keď je to tam špinavé, porozbíjané. To je trochu možno taký paradox, tenká hranica. Pretože aj tie naše sú vlastne špinavé a porozbíjané, ale tak inak. Nie sú tam ľudia, také to „ľudské nebezpečenstvo“. Aj na Nivách je teraz taký brownfield a nie, že by som to miesto nejak neznášal, to nie. Skôr tých ľudí, tie skupiny, čo tam chodia, tí sa mi nepáčia.“

Exploreri namiesto mestského davu skôr vyhľadávajú samotu, pokoj, ktoré im práve opustené miesta poskytujú:

Môj sen je nájsť v meste také miesto, kam nikto nechodí, o ktorom budem vedieť iba ja a budem tam chodiť iba ja. Moje miesto, ktoré by som chcela mať iba pre seba. (E.K.)

Na takých miestach je sloboda, najmä pre ľudí, čo celý deň sedia v kancelárii. Toto je kľud, pohoda, užívam si to, lebo tam nie sú ľudia. Taký peace of mind. (Soho42)

Tu sa dostávame k aspektu anonymity urban explorera, ktorý sa totiž snaží pôsobiť nenápadne a nechce, aby bola známa jeho identita (napríklad používaním pseudonymov). Samotný Chapman uvádza vo svojom sprievodcovi urban exploration *Access All Areas* stratégie a odporúčania, ako zostať čo najviac nenápadný v mestskom priestore, čo umožní dostať sa na opustené miesta (mnohokrát strážené) bez väčších ťažkostí (Chapman 2005). Toto, samozrejme, súvisí predovšetkým s faktom, že urban exploreri často vstupujú na miesta so zakázaným alebo obmedzeným vstupom.

Podobne ako píše Simmel vo svojej eseji *Veľkomestá a duchovný život*, „najhlbšie problémy moderného života vyvierajú z nároku individua chrániť si samostatnosť a osobitosť svojho tunajšieho bytia proti presile spoločnosti, historickému dedičstvu, vonkajškovej kultúre a technike života. ... Psychologickou základňou, z ktorej sa dvíha typ veľkomestskej individuality, je stupňovanie nervového života, ktoré vyplýva z rýchleho a neprestajného striedania vonkajších a vnútorných dojmov“ (Simmel 2003: 34). Tému psychickej preťažnosti a následného úniku spomína aj Garrett: „Nie je žiadnou náhodou, že mnoho z urbexerských dobrodružstiev vychádza z hlavných miest, metropol, kde sú každodenné skúsenosti a stretnutia otupené kvôli zmyslovému preťaženiu, neustále sa zvyšujúcej sekuritizácie a kontroly každodenného života“ (Garrett 2012: 4).

Na jednej strane tu teda môžeme hovoriť o otupenosti obyvateľov metropoly veľkým množstvom vzruchov a stereotype každodenného života: „Pre mnoho ľudí život v meste pozostáva z bezmyšlienkovitého cestovania medzi prácou, obchodom a domovom. Sú ľahostajní k nespočítateľnému množstvu divov, ktoré mesto ponúka. Väčšina ľudí si myslí, že jediné veci hodné pozornosti v ich mestách sú práve tie vychodené chodníky a bezpečné, vydezinfikované atrakcie s povoleným vstupom alebo vstupom zadarmo“ (Chapman 2005: 4). Na druhej strane môžeme zároveň hovoriť aj o následnom pokuse o únik z tohto stereotypu a vyhľadávanie autentických stimulov a zážitkov za scénou mesta, vystúpenia z otupenosti. Nie však opustením metropoly, ale skúmaním jej neprebádaných oblastí a divením, čudovaním sa nad jej fungovaním: „Urban exploration živí pocit úžasu v každodenných priestoroch, ktoré obývame. Urban exploreri a explorerky sa skôr než o pasívne konzumovanie predkladanej zábavy radšej usilujú o vytváranie autentickej skúsenosti pomocou objavov, ktoré im umožňujú participovať na tajnom fungovaní miest a štruktúr a oceňovať tak fantastické, obskúrne priestory, ktoré by inak zostali zabudnuté a neprebádané“ (ibid.).

Ako máš ty strechu tam hore,¹⁹ ja mám pitevňu na Bezručke.²⁰ Tam je v strede také kresielko, zhasnem svetlo, ... v pitevni sedieť po tme je geniálny pocit. Je to taký únik, človek jednoducho úplne vypne, ten svoj denno-denný život, tie myšlienky, a vnímaš len to miesto. Podobne ako na Rázsochách,²¹ keď vylezieš hore na strechu, vidíš úplne všade a rozmýšľaš nad inými vecami ako bežne. Je to relax na vypnutie hlavy. ... Niekedy si chcem ľahnúť na pitevný stôl, musí to byť čudný – creepy, ale úžasný pocit. (Chesterka)

Zaujímavú poznámku vyslovil Soho42 a E.K., taktiež v súvislosti s únikom:

Táto otázka úniku z mesta je zaujímavá... Z mesta ako z mesta, my vlastne chodíme do industriálnych častí, ktoré sú ale tiež v mestskej zóne a sú znakom mesta. (E.K.)

Áno, ale nie sú tam ľudia. Ale áno, je to únik aj hobby. (Soho42)

¹⁹ Na margo mojej obľúbenej opustenej továrne Vlvena v Brne.

²⁰ Bývalá Bezručova nemocnica v Bratislave.

²¹ Nedostavaná nemocnica Rázsochy v Bratislave.

Kreativita v mestskom priestore a jeho reinterpretácia

Pri opakovanom skúmaní rozhovorov s bratislavskými urban explorerkami a explorerami mi čoraz viac presakovala na povrch ich kreativita, to, ako si sami, svojpomocne vytvárajú prostriedky na to, aby spoznávali mesto inak, z iného uhlu pohľadu. To, aby nazreli „za scénu“ mesta, totiž vyžaduje rôzne zručnosti, trpezlivosť a vyhľadávanie, pátranie po zaujímavých a opustených mestských priestoroch. Počas kódovania rozhovorov mi z nich postupne do popredia vystúpili nasledovné, pre bratislavských urbexerov a urbexerky charakteristické kreatívne praktiky: sociálne inžinierstvo, mapovanie a urbex turizmus. Pod sociálnym inžinierstvom v tomto kontexte rozumiem rôzne stratégie, ako napríklad nepozorovane obísť kontrolu (prítomnosť strážnika, vrátnika alebo súkromnej bezpečnostnej služby), ktorú respondenti vnímali najmä ako „nutné zlo“, ako „neprijemnú súčasť urbexu“ (Archi), ktorá ich vôbec nepríťahuje, kontrola je pre nich niečo ako „otravná mucha, ktorú musím nejako strpieť, ideálne s ňou vôbec neprísť do kontaktu a nevenovať jej viac pozornosti, ako si zaslúži“ (Vnately). Ďalej, ako mať pripravenú, podľa ich slov tzv. *backup story*, aby sa pri skúmaní opusteného, ale stráženého miesta alebo areálu nedostali do problémov, čiže disponovať schopnosťou manipulovať s ľuďmi, ktorí majú na starosti stráženie a kontrolu miesta, a schopnosť vytvoriť ilúziu schopnú zakryť jeho/jej skutočnú identitu a účel návštevy daného miesta.

Čo sa týka mapovania, podľa bratislavských urbexeriek a urbexerov nie je urban exploration už len priame skúmanie opusteného miesta, skúmanie na mieste. Tomuto totiž predchádza aj intenzívne vyhľadávanie informácií o danom mieste, súradníc, študovanie už vzniknutých máp a ich vytváranie, vyčítanie lokácie z fotografií, „systematické prečesávanie okolia“ (Archi) a „googlenie“. Toto mapovanie, vyhľadávanie a získavanie informácií z rôznych zdrojov je totiž neoddeliteľnou súčasťou urban exploration, taktiež je to jeden z rysov, ktorý odlišuje urbex od „bežného“ turizmu. Respondenti a respondentky preto urbex nazvali aj detektívnou prácou:

Pretože najľahšie je spýtať sa, ale ja sa nerád pýtam, potom to nemá takú cenu. Keď vidím zaujímavú fotku, tak sa snažím prísť sám na to, kde sa miesto nachádza, jednoducho objaviť to sám a potom mám z toho dobrý pocit. (Vnately)

Stačí, že si urbexeri všimnú budovu, ktorá vyzerá opustene, a takmer okamžite sa k nej vyberú, niekedy „krúžime okolo, monitorujeme, analyzujeme

miesto aj niekoľko mesiacov, či sa tam náhodou neobjaví nejaký vchod“ (Soho42). Na urbexe ich veľmi priťahuje práve „čaro bádania“, objavovania skrytých miest. Medzi dotazovanými urbexermi funguje aj zdieľanie informácií, ktoré niekedy spočívajú na akejsi férovej výmene: „Keď si od niekoho vypýtaš súradnice konkrétneho miesta, tak je tu potom taká pekná povinnosť poskytnúť mu informáciu, keď si ju zasa vypýta on/ona od teba. Miesto za miesto“ (E.K.). Ďalším zaujímavým zdrojom, ako sa dostať k nedostupným miestam, napríklad na strechy výškových budov, sú „známosti“, čiže siete ľudí, ktorí urbexerovi alebo urbexerke umožnia vstup na miesto, ktorý tam je bežne zakázaný alebo obmedzený. Urban exploreri a explorerky sú taktiež vďaka týmto zdrojom, ktoré sa zväčša nachádzajú na internete, schopní zistiť a zmapovať aj územie mimo svojho mestského priestoru. Týmto sa dostávame k ďalšej kreatívnej praktike, ktorú som nazvala „urbex turizmus“ alebo „undergroundový turizmus“. Slovné spojenie urbex turizmus je vzhľadom k podstate urban exploration tak trochu eufemizmom, avšak vystihuje postupnú premenu a popularizáciu tohto fenoménu, ktorej sa vďaka dostupnému internetu pravdepodobne neubráni.

Napriek tomu, že bratislavskí urbexeri a urbexerky sú orientovaní predovšetkým regionálne (lokálne), čoraz častejšie sa snažia dostať aj za hranice, či už bratislavského kraja, alebo aj Slovenska (napríklad Soho42, E.K. aj Chesterka). Existencia internetových fór združujúcich urbexerov po celom svete umožňuje vytváranie sietí medzi urbexermi a taktiež jednoduché zdieľanie informácií o miestach a ich súradniciach. Preto nie je prekvapujúce, že sa začali postupne formovať aj väčšie skupinky urbexerov, ktoré príležitostne organizujú výlety na najznámejšie urbexerské miesta, tzv. „raje urbexerov“. Ide napríklad o poľské industriálne mestá (Lodž), Ostravu, belgické zámky, Holandsko, Luxembursko, Nemecko, ale aj opustené mesto Pripjať na Ukrajine, ktoré sa nachádza v blízkosti jadrovej elektrárne Černobyľ. Dobrým príkladom urbex turizmu sú aj „výlety po meste“, ktoré organizuje zakladateľka M_P_BA Pavlína M.. Tieto výlety sami nazvali „vychádzkami“, ktoré majú záujemcom ukázať a pripomenúť, spolu s výkladom, zabudnuté a zaujímavé miesta v Bratislave. M_P_BA je taktiež akousi „jemnejšou“, organizovanejšou, ale stále formou urban exploration – čiže mestského skúmania, za ktorým stojí motív po hlbšom poznaní mesta, a urbexeri tak dostanú možnosť dostať sa aj na inak nedostupné alebo ťažko neprístupné miesta, na ktoré by sa inak nemohli dostať.

Tu sa dostávame k myšlienke akéhosi znovuobjavenia a reinterpretácie metropoly. Keďže urbexeri prezentujú opustené a častokrát „nepríťažlivé“ budovy či mestské priestory umeleckým spôsobom, pomáhajú odhaliť ich krásu,

príťažlivosť úpadku, menia tým pohľad na mestský priestor. Otvárajú tým nielen otázku toho, čo je vlastne verejný a čo súkromný priestor, ale aj čo je v mestskom priestore vlastne estetické či neestetické. Pohľad urbexerov na mesto môže tak istým spôsobom chtiac-nechtiac formovať vzťah iných obyvateľov k týmto miestam, napríklad už len samotným záujmom o ne. Cez svoju rolu mestských prieskumníkov istým spôsobom formujú vnímanie post-industriálnej metropoly, odhaľujú jej skryté miesta, podnecujú bádanie a mestský turizmus, vytvárajú mapy a vstupujú na miesta, kam ostatní nevstupujú. Výsledkom je, že urbexeri a urbexerky vytvárajú akoby novú tvár, novú prezentáciu mesta Bratislavy.

Terézia Šimová je absolventkou katedry sociológie na Fakulte sociálnych štúdií Masarykovej univerzity. Témou jej diplomovej práce bol mestský fenomén urban exploration v post-industriálnej metropole. Vyžíva sa v infiltrácii do sociálnych skupín rôzneho druhu a v sociologickom výskume mestského priestoru, najmä toho bratislavského. Kontakt: terez.simova@gmail.com

Použitie prameny a literatúra

- Čupka, Milan. 2013. „Lovci duchov opustených budov.“ *Pravda*, 31. 8. 2013. Dostupné z <<http://zurnal.pravda.sk/fenomen/clanok/291455-lovci-duchov-opustenych-budov/>> [cit. 2014-05-13].
- Garrett, L. Bradley. 2011a. „Assaying History: Creating Temporal Junctions Through Urban Exploration.“ *Environment and Planning D: Society and Space* 29 (2011): 1048–1067.
- Garrett, L. Bradley. 2011b. *Undertaking Recreational Trespass. An Ethnography of Urban Exploration*. London: Institute of British Geographers.
- Garrett, L. Bradley. 2012. *Place Hacking. Tales of Urban Exploration*. Royal Holloway: University of London.
- Hale, Lisa. 2002. *The Aesthetics of Trespass. The Art and Practice of Urban Exploration in the Postmodern Metropolis*. Vancouver: University of British Columbia.
- Heribanová, Tamara. 2014. „Trend Urbex: Fascinujú ťa staré budovy?“ *EMMA*, 13. 5. 2014. Dostupné z <http://www.pluska.sk/emma/svetova/trend-urbex-fascinujuvas-stare-budovy.html> [cit. 2014-05-14].
- M_P_BA. 2014. *M_P_BA. Čo to je?* Dostupné z <http://mpba.sk/co-to-je> [cit. 2014-04-19].
- Ninjalicious [Chapman, Jeff]. 2005. *Access All Areas. A User's Guide to the Art of Urban Exploration*. S. l.: Infilpress.
- Simmel, Georg. 2003. „Veľkomestá a duchovný život.“ Pp. 34–46 in Georg Simmel: *O podstate kultúry*. Bratislava: Kalligram.
- Slovakia – Urban Exploration. 2014. *SkyScraperCity.com*. Dostupné z <http://www.skyscrapercity.com/showthread.php?t=833934> [cit. 2014-04-17].